

omtrent het Zieleleven bevat, leiden moet tot een gevaarlijk pietisme, dat een wereld, die God niet kent, feitelijk aan haar lot overlaat en niets weten wil van den geweldigen cultuurstrijd, dien het Christendom heeft te voeren om de verwerving van zijn historische roepingsmacht ook in de ontwikkeling der wetenschap.

Het Christelijk geloof kan hier den strijd niet ontgaan. En de vraag rijst, waar het dien strijd heeft in te zetten.

Nu moge het op het eerste gezicht aantrekkelijk lijken door een z.g. immanente kritiek op het systeem van Freud dat van zijn kracht te berooven, zulk een poging, hoe waardevol op zichzelf ook, beteekent, gezien den aard van wat hier in het geding is, niet meer dan een wetenschappelijke guerrilla-oorlog, zonder dat de kern der kwestie geraakt wordt. De kritiek van het Christelijk denken gaat dieper dan die van de logica of van het experiment. Zij zoekt in de eerste plaats te komen tot een zuivere positiebepaling van het geloof t.o.v. de ongeloofoelementen, die in de opvattingen der psycho-analytische school tot uiting komen. Daartoe moet zij zich rekenschap geven van de vraag, welke wereldbeschouwing achter die opvattingen schuilt en of deze zich verdraagt met de Christelijke. Hier dient de scheidslijn in beginsel getrokken te worden.

En nu zagen wij reeds, hoe Freud beheerscht wordt door zijn naturalistisch standpunt en de beschouwingen van Jung en Maeder hun oorsprong vinden in de moderne levensphilosophieën. Hier zal dus de kritiek van het Christelijk denken moeten inzetten.

Maar deze zal dan pas tot volkomen ontwikkeling kunnen komen, indien zij steunen kan op een eigen filosofie, die het ongeloofskarakter van deze wijsgeerige stroomingen in zijn verschillende elementen bloot legt en de consequenties daarvan ook met betrekking tot de beschouwing van het Zieleleven aantoonst.

Zoo alleen kan principieel verweer geboden worden tegen de grensoverschrijding van de psycho-analyse en gewaakt tegen een onschriftuurlijke vermenging van de moderne psychotherapie met de Christelijke religie.

Toch is hiermee de taak eener Christelijke wijsbegeerte nog niet afgelopen. Waar, zooals ons bleek, de verhouding tusschen wijsbegeerte en zielkunde zeer nauw is, zal zulk een Christelijke wijsbegeerte niet slechts negatief voor de psychologie van beteekenis zijn, maar ook positief de richtlijnen moeten aangeven, waardoor deze wetenschap haar juiste verhouding tot de Christelijke religie vindt. Haar roeping kan niet slechts van critischen aard zijn, maar zij moet tevens de grondslagen leveren voor een principieele waardeering van den schat van kennis, die ook met medewerking van Freud en Jung in den loop der historie omtrent het Zieleleven gegroeid is. Ook zij zal moeten meehelpen den verderen ontwikkelingsgang der psychologie en psychotherapie zodanig om te zetten, dat ook hier het juiste inzicht in de structuur der werkelijkheid gaat doorbreken.

Maar al is hiermede in beginsel aangegeven, op welke wijze het Christelijk geloof den strijd tegen de psycho-analytische school in de zielkunde heeft in te zetten, daarmee is nog slechts een eerste poging gedaan om tot oplossing van het door ons aan de orde gestelde probleem te komen. Bij wat bereikt moet worden valt deze poging schier in 't niet. Reeds de gedachte aan een Schriftuurlijke wijsbegeerte doet ons duizelen voor de geweldige taak, waarvoor zij komt te staan. En haar kracht is zoo klein. De geheele moderne wetenschap, die zoo doortrokken is van den cultuurgeest en het geloof van het Westersch humanisme en die zich zoo zeker waant in haar idee van de zelfgenoegzaamheid van het wetenschappelijk denken, zal zij tegenover zich vinden.

Een onbegonnen werk dus, al dit pogen en werken? Oogenschiijnlijk wel. Maar de eisch van Gods Woord laat den geloovige hier toch niet met rust. Het gaat hier om de eer van Zijn Koning en het heil van zijn naaste. En het geklank van dien Koning is bij Hem, Die gezegd heeft: „Vreest niet, Ik heb de wereld overwonnen”. En al zal het in deze bedeeling tenslotte blijven bij een zien door een spiegel in een duistere rede, toch zullen de geloovigen geen moeite mogen ontzien om den geheel eenigen rijkdom van het Evangelie in al Zijn schoonheid aan de wereld bekend te maken. Psychologische stelsels gaan onder, maar het eeuwen oude antwoord op de vraag van het verslagen menschenhart: „Heere, wat moet ik doen om zalig te worden?” zal onverminderd haar kracht blijven behouden. Aan de Christenheid dan de taak om het haar toevertrouwde pand zuiver te bewaren en er mee te woekeren ook bij het licht van onze meerdere psychologische kennis, gedachtig zijnde aan Jezus' woord, dat die dienstknechten zalig zijn, welke hun Heer, als Hij komt, zal wakende vinden.

's Gravenhage.

Dr G. K. SCHOEP.

UIT DE SCHRIFT

Alle dingen werken mede ten goede.

Maar ter vierde wake des nachts kwam Jezus af tot hen, wandelende op de zee.

Matth. 14: 25.

De vraag, die wij mogen stellen is deze: Wat hebben wij hier? Wij hebben hier Jezus, Die als de Zoon des menschen Zijn koningsheerschappij uitoefent, een koningsheerschappij niet van „deze wereld”, maar „van den beginne”. Hij heeft als Zoon des menschen een verbond met God, gelijk ook de eerste Adam een verbond had met God in het paradijs. En krachtens dit verbond met God heeft Hij, als de Zoon des menschen, ook een verbond met de schepping. En dit verbond bestaat hierin, dat zij mede moet werken ten goede, dat zij Hem onderworpen is tot de komst van Zijn koninkrijk, tot het doen van den wil des Vaders. Hij wandelt op de woeste wateren naar de koningsglorie, die van den beginne was, en welke Hij aan mag wenden, wanneer het noodig is, voor Zijn werk, waartoe de Vader Hem gezonden heeft. Wij zien hier op het meer van Galilea de paradijsorde weer hersteld: de krachten der schepping in dienst van den tweeden Adam. Hij mag vragen, als het moet, de beschikking over de legioenen des Vaders, over de zon, de maan en de sterren, over den storm en het vuur, over den afgrond en den dood. Hij mag dat alles vragen naar Zijn bevoegdheid van den beginne, naar Zijn koningsrecht van het paradijs.

Maar is het dan een spelen met wonderen, wanneer Hij dezen wonderlijken weg neemt naar Zijn discipelen? Toch niet. Wanneer Hij Zijn koningsheerschappij uitoefent in dezen nacht, dan doet Hij dat terwille van Zijn discipelen, terwille van Zijn kerk. Zijn discipelen verkeerden in doodsgevaar. Mattheus zegt ons, dat de wind hun tegen was, dat de wind hun vijandig was. Zij dreigen Hem ontnomen te worden en nog wel op het oogenblik, dat Hij zich zeer bijzonder met Zijn discipelen zal bezig houden, hen op zal werken tot het geloof in Hem als den Messias, als den verkorene des Vaders. Zijn discipelen hebben nog zoo weinig er van begrepen. Zij waren, zegt Marcus, verhard geweest bij het wonder der brooden-vermenigvuldiging. En Jezus' lijden is aanstaande, het kruis komt reeds nabij. Zoo openbaart Hij Zijn koningsheerschappij in dezen nacht om Zijn discipelen te behouden en hen te brengen tot geloof in Hem, opdat zij het straks kunnen uithouden, wanneer Hij gedood zal worden. Immers als Hij zoo soeverein Zijn wegen nemen kan, als Hij soeverein heerschen kan ten goede van de Zijnen, wanneer Hij zulk een koningsglorie bezit, die geen oog gezien heeft, en waarvan nog geen oor gehoord heeft, dan heeft Hij ook Zijn weg naar het kruis soeverein genomen, en dan moet ook dit kruis mede werken ten goede, dan is Zijn sterven geen lot, maar Zijn daad. Hij speelt niet met wonderen, maar Hij predikt ons de waarheid, hoe zwaar Hij heeft moeten werken, opdat Zijn discipelen Hem zouden belijden als den Messias, aan Wien men zich toevertrouwen kan in nood en dood, omdat Hij de macht heeft ons het leven te geven, omdat Hij daartoe alle dingen laat medewerken ten goede. Om Hem te belijden als den Messias, Die Zijn koningsheerschappij niet uitoefent om voor het vleeschte pronken, maar om naar den geest het koninkrijk te doen komen en de glorie de doxa van God op aarde te vestigen.

En wij leven niet meer bij zulke teekenen van Zijn koningsheerschappij. Wij hebben Zijn woord: „Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde”. En wij hebben dit woord des Konings te gelooven, en heel deze wereld onderworpen te zien aan de koningsheerschappij van Christus. Ook de zon, ook het vuur, ook den storm, ook tegenwoordige en toekomstige dingen. Wij hebben het woord van Paulus niet als een gelegenheidswoord te gebruiken, dat alle dingen moeten medewerken ten goede, maar wij hebben dit woord zijn prachtige inhoud te laten bepalen door Hem. Hij heeft ons geleerd, hoe wij dat verstaan mogen. Hij heeft ons laten zien, hoever dat wel gaat. Ons staat de sterke Held terzij, Dien God ons heeft gegeven. Hij mag van ons vragen in deze wereld alleen Zijn koningsheerschappij te zien ten behoeve van Zijn volk, en in geloof aan deze koningsglorie te leven en te werken. Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? De storm? De storm niet. Het vuur? Ook het vuur niet. De afgrond? Ook de afgrond niet. De dood? Ook de dood niet. Dat is nog even waar als in dien nacht op de zee van Tiberias. Als het toen waar geweest is, dan is het vandaag ook waar. En als Hij toen Zijn discipelen gevraagd heeft zoo in geloof aan Hem te leven, Wien alle dingen moeten medewerken ten goede, dan vraagt Hij dit vandaag nog. Geloof alleenlijk, en ge ziet over alle dingen liggen de koningsglorie van Christus. Zij is vandaag even concreet als in dien nacht

KERKELUK LEVEN

De motie-Roermond—Venlo.

Volgens belofte zullen we deze week iets opmerken naar aanleiding van de motie, die verleden week in ons blad werd opgenomen (bl. 187, kolom 2). Hetzelfde stuk hebben de lezers van „De Rotterdammer” kunnen aantreffen in het nummer van 3 Febr. j.l. Hoewel ik tot op heden (Vrijdagmorgen) dagelijks „De Standaard” heb nagezien, vond ik in dat blad met geen woord er melding van gemaakt. Toen eenige jaren geleden „Den Haag—West” een verklaring aflegde inzake de „polemie”, was ook „De Standaard” er aanstonds bij, haar c.a. over te nemen. Dat was in een periode, waarin ieder, ook al was hij niet van zins, met „De Heraut” te gaan vragen, wie (derde persoon, enkelvoud!) aanleiding gaf tot de polemie, toch met name dacht aan consequenties, die ondergeteekende had getrokken uit enkele openbare houdingen en verhoudingen in ons kerkelijk leven. Thans, nu ieder weet, dat de Professoren Kuyper en Hepp een aanval hebben ondernomen, waarop van onderscheiden zijden uitvoerig van antwoord is gediend, en dan met scherpe, maar geargumenteerde afwijzing van hun klachten, thans zwijgt „De Standaard”, althans tot nu toe, hoewel het „nieuws” alweer „oud” is. We zullen dit dienen te onthouden; we moeten weten, hoe gekleurd de berichtgeving van dit politieke orgaan is in bepaalde gevallen, waarin het kiezen moet tusschen menschen, die allen tot de antirevolutionaire partij behooren, en van wie een deel aan deze partij meer dan eens spontane en belangeloze diensten hebben bewezen. Uit de beste bron weet ik, op navraag, dat de motie aan „De Rotterdammer” en aan „De Standaard” beide is toegezonden.

De motie-Roermond—Venlo heeft één groote verdienste: ze richt zich tot het goede adres. Ze sluit zich aan bij een mededeeling, die de Directeuren der V.U. deden in verband met de Curatoren dezer instelling. En inderdaad is men daar aan het juiste adres. Want wat van de zijde van twee hoogleraren der V.U. ondernomen is, dat overtreft in scherpheid van polemie alles, wat tot nu toe onder ons als bezwaar tegen broeders is ingebracht.

O zeker, er is ook vóórdien meer dan eens scherp gedebatteerd. Dat vergeet niemand, en geen mensch denkt er aan, dit voorbij te zien. Maar het is in de laatste jaren nog nooit vertoond, dat onder den titel „dreigende deformatie”, en onder de leuze „erger dan vóór Assen”, of: „dwaling”, of: „confessioneel geschil”, of: „oorspronkelijkheidsziekte” professoren en (of: in hun plaats) anderen zijn beschuldigd, en in het hart getroffen, wat betreft hun werken vóór God (oorspronkelijkheidsziekte), hun confessionele trouw (meenende, dat ze de belijdenis handhaven, zien ze niet, dat ze er tegen in gaan), en hun opereeren met gereformeerde grondbegrippen. De polemie der heeren Kuyper—Hepp overtreft in scherpheid alles, wat tot nu toe onder ons geweest is. En nu moet de V.U. weten, of ze den voortgang van dit alles verlangt, ja, dan neen.

Ze moet zich voor oogen houden, dat dit geval haar aangaat.

En ze moet ook weten, in hoeverre, en waaróm dit alles haar eventueel tot nadere verklaring roept.

Spreeken we over beide punten ons kortelijk uit.

De zaak raakt, zoo zeiden we, inderdaad de V.U. Al was het enkel maar hierom, dat men van de zijde der V.U. reeds heeft gesproken. De motie-Roermond—Venlo geeft zelf (zie den tekst) aan, waar en wanneer dit geschied is. De directeuren der V.U. hebben het noodig gevonden, in antwoord op ingekomen brieven en bezwaren, te berichten, dat de zaak de aandacht der curatoren had. De datum van deze mededeeling van H.H. Directeuren viel ná de verschijning van Prof. Hepps brochure over de twee naturen van Christus en de „onpersoonlijke” menschenlijke natuur van Christus. In deze en in de voorgaande brochures was gestreden tegen opinies der Professoren Vollenhoven, Dooyeweerd, en van den heer Janse, kortom, tegen uittalingen uit den kring der Calvinistische Wijsbegeerte. In zóóverre was dus deze aanval gericht tegen personen uit den kring der V.U. Want wel behoort de heer Janse niet tot de V.U., maar zijn publicatie, voorzoover bestreden, was toch een onderdeel van het streven van den heer Janse, om aan het werk der Professoren Vollenhoven en Dooyeweerd aan te knopen. Wel bleek zijdelings door dezen aanval op het werk der heeren Vollenhoven en Dooyeweerd ook tegen anderen dan de genoemden, min of meer bezwaar te bestaan: had niet Prof. Ridderbos in „De Standaard” het werk van Prof. Dooyeweerd sterk geprezen, en was niet Prof. Dijk lid, ja zelfs bestuurslid, van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte, die onder instigatie der heeren Dooyeweerd en Vollenhoven was opgericht? Maar goed, dit bezwaar was, voor wat hén betreft, indirect; rechtstreeksch bleef de aanval slechts tegenover eerstgenoemden.

op de woeste zee bij de angstig schreeuwende discipelen. Maar alleen voor het geloof geeft zij haar geheim prijs.

H.

v. d. B.

Zoo at
Mei 1937
door het
ernstig c
die betre
laatste m
zou —
brochures
stop gez
Van an
een hoog
dit „Rott
van melc
en er iet
gewezen
de mede
gedaan
maakt.
Nu is
kalm —
dinaal o
zet: onve
reeks we
voor het
worden, b
zaak werd
nog altijd
komen.
Wel werd
ad littera
Dooyewe
volk geen
meeste
len, werd
gesproken
neerd w
Prof. He
werd dan
uit de d
geteekende
cisten ger
dése „diag
van zulk f
woord, dat
schoten, n
scherp ges
die van de
Inderdaad
der V.U. E
al uit: hij
Niettemin
werk. En e
algemeene
Kampen. A
soren Kuy
ze dan, of
zoo ja, zeg
leer: houdt
en Prof. Ku
En wat de
opinionen d
garn ze dan
van de belij
op. Zoo nee
Kuyper en E
Dat ware zw
ook een cura
over wien h
Waar nu e
een publicat
begrijpelijker
volg. Prof. H
zich gekerd
het jongste
steund; en a
die we zeen
noemen, tha
V.U.-professor
er toch niet
kinderen zijn
sprake gewee
woord „mily
meer voorbe
krijgsoperatie
onuitsproke
gesproken he
gaan, nadat
lieten ontval
parities” (in
Wij mogen n
aanstaande m
beerd, volg
slechts in
collega's van
meening te b
bij anderen op
die onbroederl
zou ook al te c
het niet-noeme
deeren, dat de
en koningen v
onkundig zou
meer, we mocht

En nu de twee
hebben directes
de bekende mo
Naar mijn me
openlijk te vers

EVEN

iets opmerken. Iedereen week in om 2). Hetzelfde ammer kunnen z. J. Hoewel ik lijk „De Stan- blad met geen in eenige jaren ring aflegde in- daard“ er aan. Dat was in een niet van zins, (derde persoon, emiek, toch met ondergeteekende houdingen en Thans, nu ieder en Hepp een onderscheiden id, en dan met rizing van hun, althans tot nu is. We zullen weten, hoe ge- tieke orgaan is n moet tusschen stionaire partij leze partij meer diensten hebben et ik, op na Rotterdam rd“ beide is

groote verdien- Ze sluit zich aan der V.U. deden chting. En inder- . Want wat van /U. ondernomen antek alles, wat gen broeders is

dan eens scherp in geen mensch ar het is in de onder den titel leuze „erger dan sioneel geschil“, oren en (of: in , en in het hart r God (oorspron- rouw (meenende, ze niet, dat ze er et gereformeerde n Kuiper—Hepp u toe onder ons eten, of ze den dan neen, . dat dit geval e, en waaróm klaring roept. kortelijk uit.

derdaad de V.U. nen van de zijde notie-Roermond— van en wanneer V.U. hebben het gekomen brieven ank de aandacht leze mededeeling hijning van Prof. van Christus en ur van Christus. es was gestreden ven, Dooyeweerd, n uitlatingen uit erte. In zóoverre personen uit den heer Janse niet zoover bestreden, ren van den heer oren Vollenhoven l bleek zijdelings eren Vollenhoven n de genoemden- niet Prof. Ridder- Prof. Dooyeweerd k lid, ja zelfs be- lvinistische Wij- geren Dooyeweerd goed, dit bezwaar chistreeksch bleef emden.

g schreeuwende geloof geeft zij v. d. B.

Zóó stond de zaak, toen „De Rotterdammer“ van 8 Mei 1937 berichtte, dat „naar van meer dan één zijde“ door het blad vernomen was, „curatoren der V.U. een ernstig onderhoud hadden gehad met de hoogleraren, die betrokken zijn in de wrijvingen en disputen der laatste maanden; één der gevolgen van dit onderhoud“ zou — aldus het blad — „zijn, dat de publicatie van brochures, welke de spanningen kunnen verhoogen, stop gezet wordt“. (V.g.l. „Ref.“ 14 Mei 1937.)

Van andere zijde („De Heraut“ en Dr W. A. v. Es, een hoogleraar en een curator der V.U.), werd toen dit „Rotterdammer“-bericht gewraakt; we hebben daar- van melding gedaan in ons nummer van 28 Mei 1937, en er iets over opgemerkt. Officieel bleef men dus aan- gewezen op den nu niet bepaald ulthundigen tekst van de mededeelingen, die de heeren directeuren zelf hadden gedaan, en waarvan de motie-Roermond—Venlo melding maakt.

Nu is NA deze publicatie van directeuren — dood- kaln — weer een brochure van Prof. Hepp verschenen, ditmaal over de algemeene genade. Titel: dezelfde. Op- zet: onveranderd. Geen omwending van het roer. De reeks werd eenvoudig voortgezet; en de prachtband voor het waardevolle geheel, dat eerlang voltooid zou worden, bleef voor de abonne's beschikbaar gesteld. De zaak werd dus op denzelfden voet voortgezet; we hebben nog altijd twee stuks te wachten, die we als ze komen, weer gelaten zullen bekijken en bespreken. Wel werden in de jongste brochure geen citaten ad litteram uit de werken der heeren Vollenhoven en Dooyeweerd gegeven; maar aangezien het gereformeerde volk geen verzameling van kleine kinderen is, en de meeste redacteuren hun lezers met respect behan- delen, werd al spoedig publiek opgemerkt, dat, zakelijk gesproken, toch wel degelijk bleef geoppo- neerd worden óók tegen de collega's van Prof. Hepp aan de V.U., hierboven genoemd, al werd dan ook voor wat hun meening betreft, alleen uit de de Graaf geciteerd. Voorts kreeg ook onder- geteekende een beurt; wel werd ik niet onder de bibli- cisten gerangschikt (wat doe ik dan eigenlijk onder deze „diagnose“?), maar toch van destructie en meer van zulk fraais beschuldigd. En al bleek uit mijn ant- woord, dat Prof. Hepp wel niet met scherp had ge- schoten, niettemin had hij dat wel bedoeld; er werd scherp geschoten. Scherp, ook nog tegen meeningen, die van de zijde der V.U. kwamen.

Inderdaad is hier nu werk. Werk voor de curatoren der V.U. Een van hen, Dr W. A. van Es, sprak zich al uit: hij dankte den Heere voor Hepps goede gave. Niettemin blijft er voor de andere curatoren der V.U. werk. En er kwam werk, ná de verschijning van de algemeene-genade-brochure, óók voor de curatoren van Kampen. Als de curatoren der V.U. de stem der Profes- soren Kuiper en Hepp serieus opnamen, onderzoeken ze dan, of de aanklachten van Prof. Hepp juist zijn; zoo ja, zeggen ze dan tot de verbreiders der valsche leer: houdt op; zoo neen, zeggen ze dan tot Prof. Hepp en Prof. Kuiper: gij hebt valsch beschuldigd. En wat de curatoren van Kampen betreft: als die de opinies der heeren Kuiper en Hepp serieus nemen, gaan ze dan na, of wat van mij geciteerd werd, afwijkt van de belijdenis. Zoo ja, zeggen ze dan tot mij: houd op. Zoo neen, zeggen ze dan publiek tot de Professoren Kuiper en Hepp: gij hebt valsch beschuldigd. Dat ware zaken doen, zelfs in een curatorium, waarin ook een curator der V.U. zitting heeft: Dr W. A. van Es, over wien hierboven.

Waar nu door de directeuren der V.U. te dezer zake een publicatie geschied is, heeft ons gereformeerde volk begrijpelijkwijze verlangend uitgezien naar een vervolg. Prof. Hepp nu heeft zijn vervolg gegeven. Hij heeft zich gekeerd tegen collega's aan de V.U., ook nog in het jongste geval. Prof. Kuiper heeft hem weer ge- steund; en al heeft hij met behulp van een uitvlucht, die we zeer betreuren, zijn tactiek van geen namen noemen, thans ineens gewijzigd, nu geen citaten van V.U.-professoren waren te berde gebracht, ons volk is er toch niet door in slaap gebracht; want, nog eens, kinderen zijn het niet. Van eenige herroeping is geen sprake geweest, al is dan ook, door een paar keer het woord „misverstand“ te gebruiken, de allocht min of meer voorbereid; hetgeen na zó'n zwaren inzet der krijgsoverzichten slechts gedachten oproept, die liever onuitgesproken blijven. Ook nadat de heeren directeuren gesproken hebben, bleef het tweetal aanvallers door- gaan, nadat — zooals Prof. Kuiper en Dr van Es zich lieten ontvallen — met Prof. Hepp inderdaad „inter- parietes“ (in besloten vergadering) gesproken werd. Wij mogen niet aannemen, dat een college van voor- aanstaande mannen de methode zou hebben geappro- beerd, volgens welke de eerstkomende brochure slechts in schijn geen strijd zou voeren tegen collega's van Prof. Hepp aan de V.U., door wel hun meening te bestrijden, maar de formulering er van bij anderen op te diepen; zulks ware een onderstelling, die onbroederlijk heeten moest, en zulk een approbatie zou ook al te open Prof. Hepp stijven in den waan, dat het niet-noemen van namen ook inderdaad zou garan- deeren, dat de schare der offerende profeten, priesters en koningen van de namen der bestredenen werkelijk onkundig zou blijven of willen blijven... Hiervan niet meer, we mochten eens sarcastisch worden.

En nu de tweede vraag: in welken zin en in hoeverre hebben directeuren een vervolg te geven op hun in de bekende motie reeds genoemde eerste daad? Naar mijn meening is het eenige, dat zij doen kunnen: openlijk te verzoeken, dat de aanval der hoogleraren

Kuiper—Hepp worde gestaakt. Maar dan NIET op dezen grond, dat deze hoogleraren strijden, doch op dien anderen grond, dat zij het met ondeugdelijke argumen- ten doen; dat hun beschuldiging kant noch wal raakt, en onjuist gebleken is. Want het is niet waar, dat onze kerken vóór alles behoefte hebben aan „rust“. Ze heb- ben behoefte aan klaarheid.

Directeuren der V.U. staan hier voor een moeilijk geval; zij kunnen uit de impasse, waarin ze geraakt zijn, slechts uitkomen, door te erkennen, dat de beschul- digingen, die Prof. Hepp tegen zijn collega's inbracht, en die sinds in de roomsche en de kersteniaansche pers ons aller gemeenschappelijke zaak al kwaad genoeg gedaan hebben, onjuist gebleken zijn; en op DIEN grond een halt toe te roepen aan de beide aanvallers.

Ze moeten dit „halt“ NIET toeroepen, omdat er door de aanvallers met scherp geschoten wordt althans wat de bedoeling betreft, en wat de gevelde vonnissen aan- gaat. Want indien de heeren Kuiper—Hepp gelijk hebben, wat de zaak betreft, dan hebben zij groot gelijk gehad, alarm te roepen, de methode daargelaten.

Intusschen mogen de directeuren der V.U. ook wel eens denken aan de kerken. Tegenover haar is de brochurereeks van Prof. Hepp en de geboden steun der heeren Kuiper, van Es, Meynen e.s. ook ongelukkig geweest. Er zijn ook nog andere gronden, waarop de aanval, reeds als feit, scherpe veroordeeling verdient. Maar die andere gronden zijn kerkelijk; en offici- eel kan de V.U. er niets aan doen. Ze kan er alleen mee rekenen, ook uit eigen belang. Voor het overige hebben de kerken zich te bezinnen over enkele publieke misstanden. Kan de V.U. het helpen, dat De J. L. Schouten zoowel praeses der synode, als lid der „com- missie-van-acht“, als president-curator van Kampen, als deputaat voor de oefening van het verband met de theol. fac. der V.U. is, en dat desondanks Prof. Hepp, hoewel lid der commissie-van-acht, brochures schreef over de zaak, die aan de commissie ter bestudee- ring was overgegeven, en zulks óók tegen mede-leden der commissie? Kan (afgedacht van de benoeming) de V.U. het helpen, dat Dr W. A. van Es tegelijk curator van Amsterdam en Kampen bleef, en dus intweesnel relatie over deze zaak te oordeelen heeft, en niettemin publiekelijk Prof. Hepps doen heeft goedgekeurd? Kan de V.U. het helpen, dat Dr J. Thijs zoowel lid van het synodale moderamen, alsmede lid der commissie-van- acht, alsmede deputaat voor de oefening van het ver- band met de V.U. is, en dat hij dus in drie kwaliteiten over dezelfde zaak moet oordeelen, en ook al niet het van twee wallen eten van Prof. Hepp heeft kunnen verhinderen? De broeders en zusters moeten de dingen wel onderscheiden. Ik vind het geen aanklacht tegen de V.U. als zoodanig, doch tegen onze kerkelijke samen- levings- en haar beïnvloeding, dat heeft kunnen gebeuren, wat gebeurd is: het commissielid Prof. Hepp schrijvende over commissiorale punten, tegen andere commissie- leden, hoewel in de commissie-van-acht zitting hebben: 2 moderamenleden der synode (De Schouten en Dr Thijs), vier praeadvisers der synode (de H.H. Hepp, Aalders, Greijdanus, Schilder), vijf hoogleraren (de 4 praead- visers + Prof. Vollenhoven), twee deputaten-verband V.U. (De Schouten, Dr Thijs) en één curator van Kampen (De G. Diemer). Ik acht de handeling van Prof. Hepp volstrekt verkeerd, acht het bedroevend, dat de com- missie-van-acht een en ander heeft laten gebeuren, en zie in één en ander één der sterkste staaltjes van on- gewenschte praktijken in ons kerkelijk leven. Als ik teens deed, h.v. over 't Kamper promotierecht thans schrijven, hoewel 't thema in studie gegeven is? Men meet bij ons met twee maten.

Daarom moet men wel bedenken, dat de schuld van dit alles niet bij de officiële instanties der V.U. ligt. Bepaalde bewegens van het kerkelijk apparaat hebben hier schuld. De V.U. had moeten ingrijpen, toen de eene professor tegen anderen onjuiste aanklachten schreef; en de commissie-van-acht had niet moeten toelaten, dat het ééne lid tegen andere schrijft over de agendapunten.

Maar intusschen ziet men, waar dit alles op uitgelopen is. We zijn nu in 1938, ongeveer anderhalf jaar nadat ondergeteekende gewaarschuwd heeft. Ik ben er zeker van, dat er thans broeders zijn, die terwille van de gevolgen spijt hebben, dat ze niet hebben gestuurd in de richting, die door anderen, ook door mijzelf, ge- wezen is. Ik wilde een commissie van samenspre- king, en alle vóórstaande disqualificatie voorkomen zien. Maar een bepaalde groep wilde anders. Men ziet nu de gevolgen. Anderhalf jaar geleden: nerveuze spanning DOOR de aanklacht. Thans OM de aanklacht. En wie is er nog tuk op den aangeboden prachtband?

Toch, hoe ellendig ik den toestand ook vind, ik zie ook lichtpunten. Prof. Hepp heeft nu gesproken. Wat is er van overgebleven? Men heeft hem nu op twee fronten laten werken. Hoeveel winst heeft hij geoogst?

Overigens: men versta mij niet verkeerd. Ik heb niet den minsten lust, om Prof. Hepp eerbiedig te helpen vragen, of hij wel zoo goedgegunst zou willen zijn, de brochures nu maar te staken. Wie van hem dat verlangen moeten, ik niet als persoon. Ik wil hem wel dien eisch gesteld zien door V.U. en commissie, en dan op goede rechtsgronden (uit de commissie gaan, of met de brochures ophouden), maar ik wil 'hem niet vragen als persoon, noch particulier, noch in eenige vergadering van oude of nieuwe samenstel- ling. Ik geloof wel, dat hem de eisch moet gesteld worden om Christus' wil, dat hij nu eerst eens zijn onjuiste aanklachten herroep, voor hij een nieuwe reeks van aanvallen begint. Maar ik wil geen gunst van Prof. Hepp gevraagd zien. Want elke gedachte aan (Zie vervolg op blz. 196.)

De vastheid der beloften.

Er is wel niet de minste zweem van aarzeling in de woorden van Jezus als Hij spreekt: Bidt en gij zult ontvangen, zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal opengedaan worden. Er is geen risico aan verbonden, wanneer iemand zich tot God wendt. Alles in de wereld is onzeker, maar deze woorden zijn zoo vast als een rots. Daar is in de woorden van het evangelie immer zulk een stelligheid, dat zij, ons menschen, van streek maakt. Wij zijn gewend heen en weer te praten, uit en in te praten. Als wij een belofte uitleggen, stellen wij er altijd een reeks amendementen op voor. Dat komt, omdat wij zelf op en neer gaan als de baren der zee. Maar het Goddelijk Woord is vast. Waarop be- rust dan de stelligheid van deze belofte van gebedsverhooring? Bidt en gij zult ontvangen, want... de gave is klaar! Zoekt en gij zult vinden, want... gij wordt gezocht! Uw vinden is niet toevallig, want gij valt in de uitgebreide liefde-armen Gods! Klopt en u zal opengedaan worden, wil zeggen: er wordt op uw kloppen gewacht. Er staat iemand achter de ge- sloten deur! Iemand, met de knop in de hand, begeerig om ons open te doen. Hier in deze woor- den is niet sprake van onze godsdienstige activiteit, maar van God en de actie van Zijn genade. „God paalt ons niet met bloote woorden“, zegt Calvijn, „maar Hij ondersteunt ons daadwerkelijk“.

Dit vaste evangelie is ook een eenvoudig evan- gelie. Er is hier sprake van drie eenvoudige hande- lingen, van bidden, zoeken en kloppen. Bidden is vragen om iets waarop men geen recht kan doen gelden. Zoeken is de erkenning van een ge- mis, de erkenning: bij mij is het niet! Kloppen is de genade-openbaring in Jezus Christus belijden, de erkenning: Dáár is het! Ach, hoevelen kloppen aan de deur van hun eigen verstand, hart of wil. Hartje, wat voel je? Heb je al wat? Of zij zweepen hun wil op van actie tot actie alsof het in hun handen lag. Dan is de behoefte aan het gebed verstomd. Ach, het is zoo merkwaardig. Wie een bagatel verliest, zoekt vaak tot op het onzinnige toe! Maar wij hebben God verloren en doen een kort gebedje op een vastgesteld uurtje. Laat het ons helder voor den geest staan, dat niets het gebed kan vervangen. Calvijn heeft gezegd: „Als wij niet bidden, berooven wij God van het voor- naamste stuk van Zijn dienst“. Natuurlijk, wij hebben niet te bidden in het wilde weg! Bidden, zoeken, kloppen is reageeren op de belofte. Wij mogen bidden om bekwaamd en geheiligd te wor- den tot onze roeping als christenmenschen. Elk naar de bijzondere opdracht welke Zijn Koning hem of haar gaf. Wij mogen bidden om kracht en lust om in alle deelen van onzen arbeid in de wegen Gods te gaan. Wij mogen bidden om de komst van het heerlijk koninkrijk der genade in onze plaats en in ons land. Eigenlijk is alle bidden een variatie op het bekende: Och of wij Uw ge- boon volbrachten! Zoo biddend, bidden wij om wat bij de menschen onmogelijk is. Maar Jezus zegt: Gij zult ontvangen. Gij zult vinden. U zal opengedaan worden.

Ach, waarom is dit evangelie zoo vast en zoo eenvoudig en leven wij zoo in armoede. Arme christenen, waarop bijna het woord van toepas- sing is: men hoort der vromen tent weergalmen van jammerklacht op jammerklacht.

Arme gemeenten, waar alles zoo stoffig is, zoo verstonst, dat u de tranen in de oogen springen. Als wie bidt ontvangt, waarom bidden wij dan niet? Als wie zoekt vindt, waarom verspelen wij dan zooveel uren buiten Gods gemeenschap? Als wie klopt opengedaan wordt, waarom brengen wij dan zooveel uren buitenshuis door? Deze be- lofte maakt ons recht verdrietig! Als zij ons dan maar verdrietig maakt over onszelf en niet over den trouwen Verbondsgod. Als wij om onze onverhoorde gebeden maar niet van een onvervulde belofte gaan spreken. Als ik nog een woord van Calvijn mag aanhalen, dat licht werpt op onze onverhoorde gebeden, Calvijn zegt: „Soms vertoont zich de zeer vriendelijke Vader (schoon Hij nooit slaapt of sluimert) alsof Hij sluimert en slep, opdat Hij ons, die anders lui en traag zijn, mocht opwekken tot ons groot voordeel, om Hem te aanbidden, te vragen en te verzoeken“.

Tot ons groot voordeel! Inderdaad, als God onze oogen opent, dan zien wij het soms met innige verwondering, hoe mild God het gebed ver- hoort. Twintig, dertig jaren geleden bogen wij de knie en zonden een gebed op tot dien zeer vriende- lijken Vader en nog altijd ontvangen wij de ver- hooring. Wij begrijpen niet goed waarom God ons zoo overstelpend mild zegen en de Heere spreekt: Ik gedenk de weldadigheid uwer jeugd! Wilt gij het nog veel sterker: eeuwen geleden klopste Vader Willem met stervende hand aan de deur der be- lofte: Ontferm U, Heere, over dit arme volk! en nog altijd zijn wij een wonder op de aarde. Heere, leer ons bidden. N. B.

196

vrees blijve gebannen; ik geloof trouwens niet, dat velen haar zullen voeden. Ik ben niet bang voor die brochures van Prof. Hepp, ik vind ze alleen maar ongeoorloofd. Trouwens, indien men de brochures zou staken, en de ellendige sfeer van wantrouwen bleef, en het opblazen van ketterjachtig gedoe in plaatselijke kerken hier en daar bleef, wat winst hadden we dan? Allicht week de Geest des Heeren nog verder uit ons midden. Liever een open strijd, waarop tenminste met argumenten kan worden geantwoord, dan manoeuvres in de slechts zelden zakelijk functioneerende mobielmakerij der vergaderingsapparatuur.

Ik heb in dit artikel — terwille waarvan ik mijn gewone reeks onderbreek — slechts enkele dingen gezegd van wat me op het hart ligt. Het zal van de ontwikkeling der dingen afhangen, of er nog meer komt. Met zoetsappigheden komen we niet verder. Ik herhaal voor de zooveelste maal, dat ik aanstonds bereid zal zijn, Prof. Hepps brochures te laten rusten, als de aanval gestaakt wordt. Gaat hij verder, dan zullen we weer antwoorden, als 'ons raakt, en ook als 'ons niet persoonlijk raakt; want ons volk moet weten, waar de gevaren al of niet zitten.

Maar één ding sta voorop. Wil men na anderhalf jaar den weg dan toch nog op, dien ik ter synode en elders van den aanvang af heb verdedigd, het zal mij zeer verheugen. Maar dan moet het geen utiliteitspolitiek, doch gehoorzaamheidsdienst zijn. En dan een omzwaai, niet alleen voor het front; doch ook achter de schermen. Want wat dit laatste betreft, laten de menschen, die tegen bepaalde broeders in plaatselijke kerken een geheel overbodigen strijd voeren, of op processen aansturen, bedenken, dat het voor anderen een klein kunstje is, hetzelfde te doen. Ik zie kans een flink artikel te vullen met louter verkeerde uitspraken van auteurs, die vandaag ongemoeid gelaten blijven, en soms nog partij kiezen ook. Ik denk er niet over, processen te helpen ontketenen. Maar als men dien kant uit wil, er is stof te over.

Summa summarum: het woord is aan de V.U.; men store haar niet. Men stelle haar als geheel niet aansprakelijk voor de fouten der kerkelijke leiding. En wie in de kerkelijke samenleving wat wil, die beginne bij de oorzaak, niet bij een gevolg. Wat de V.U. betreft, men spreke daar liever niet, dan onduidelijk. De heeren directeurs zullen wel begrijpen, dat niemand meer tevreden is met een gebaar, dat niets zegt, behalve dat sommige broeders, die zulke gebaren een uitkomst vinden. Hun aantal slinkt, gelukkig. De heeren Vollenhoven en Dooyeweerd en Janse hebben recht op eerbij. En ondergeteekende is in dienst van alle gereformeerde kerken. Hij zal heusch niet tevreden zijn met een genadige verzekering van een lid der theologische faculteit der V.U., dat hij ondergeteekende maar niet kerkelijk zal aanklagen. De verhoudingen zijn er niet naar, dat ondergeteekende van de elementie van Prof. Dr. V. Hepp zou willen leven. Er zal moeten worden recht gedaan, door Prof. Hepp, of als deze daartoe niet bij machte is, dan maar door anderen. Als Prof. Hepp van elementie leven wil, moet hij dat zelf weten.

We wachten nu maar af.

K. S.

Post scriptum. Men heeft mij deze week gevraagd, of ik vooraf iets heb geweten van de motie Roermond-Venlo. Ik wist er volstrekt niets van voor ik ze ontving; ze was toen ook reeds door de dagbladen ontvangen.

K. S.

Nogmaals: het invullen van een attestatie.

Men zal zich misschien herinneren, dat enkele maanden geleden in dit blad eenige opmerkingen gemaakt werden over het invullen van kerkelijke attestaties. (vgl. „De Reformatie“ 18e jaarg. no. 1.) Er is toen op gewezen, dat de kerken tengevolge van onvolledig ingevulde attestaties dikwijls zeer weinig gegevens ontvangen van nieuw ingekomen leden over hun doop, belijdenis, huwelijk, enz.

Naar aanleiding van dit stukje ontving ik een schrijven van Dr. J. Bos van Rijssen, die dezelfde bezwaren had, en van oordeel was, dat de modellen voor kerkelijke attestaten niet zoo waren ingericht, dat ze de gegevens voor het kaartstelsel of kerkelijk ledenregister konden bevatten. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen had hij reeds voor de Geref. Kerk van Rijssen betere modellen ontworpen. De uitgever Oosterbaan & Le Colntre waren terstond bereid hun modellen te wijzigen en meer volledig te maken. Het resultaat van deze spontane samenwerking ligt voor ons. Het lijkt ons de moeite waard er de aandacht op te vestigen. De nieuwe modellen zijn als volgt ingericht: De formulieren voor belijdende leden der kerk bevatten aan de eene zijde de gewone kennisgeving aangaande belijdenis en wandel, maar aan den achterkant kunnen in verschillende rubrieken al de gegevens genoteerd worden, die voor de kennis van den kerkelijken levensgang der betrokken leden van belang zijn. Niet alleen kan men daar invullen uit welke ouders het lid der kerk geboren werd, en waar het gedoopt werd, maar ook in welke kerk belijdenis gedaan werd, en indien het lid gehuwd is, wanneer en in welke kerk het huwelijk kerkelijk bevestigd werd. Tevens kunnen ingevuld worden de namen der kinderen, de datum der doopsbediening en de kerk waar deze geschiedde.

De doopledenattesten zijn in overeenstemming met de modellen voor belijdende leden, waar noodig gewijzigd en aangevuld.

Wij bevelen deze nieuwe modellen hartelijk aan. Wij hopen, dat de kerken, na aanvraag van een proefexemplaar, tot aanschaffing van deze formulieren zullen

willen besluiten. En vooral, dat men dan de moeite zal willen nemen bij vertrek van leden der kerk naar een andere plaats, al de gegevens te verstrekken, opdat ook in de nieuwe gemeente de kerkeraad een zoo volledig mogelijk overzicht zal kunnen krijgen van den kerkelijken levensgang der ingekomen leden.

Het zal het kerkelijk leven weer ten goede komen.

H. K.

H. M.

Radio-kerkdiensten.

Deputaten deelen mede, dat met ingang van 1938 een andere werkwijze wordt toegepast in de verdeeling en toewijzing van de Radio-kerkdiensten, welke door hen, in samenwerking met de N.C.R.V., worden verzorgd.

Door deze nieuwe methode heeft het doen van aanvragen van de zijde der kerken voortaan geen zin meer, omdat Deputaten geheel zelfstandig hun keuze zullen bepalen, een en ander in verband met zorgvuldig overwogen en vastgestelde regelen, welke daarbij zullen worden in acht genomen.

Deputaten vestigen derhalve met nadruk de aandacht op het feit, dat het indienen van verzoeken van de zijde der Kerken overbodig is geworden.

Namens de Deputaten:

J. A. TAZELAAR.

HET BOEK VAN DE WEEK

Het Nationaal karakter van het Christelijk onderwijs.¹⁾

Zeldzaam gelukkig is „Gereformeerd Schoolverband“ dit jaar geweest in de keuze van het onderwerp, dat op de e.k. openbare vergadering zal worden behandeld.

Het nationaal karakter van het Chr. onderwijs historisch belichten — het kan niet anders of dat moet leiden tot een verdiept inzicht in het volstrekt eigensoortige van de Nederlandsche Chr. school; tot een scherper visie op de unieke positie van die school in ons volksleven gelijk dat historisch gegroeid is; tot een hooger opvatting van de grootsche taak, die God onze Vader aan die school heeft gegeven.

Te meer krijgt zulk een onderzoek beteekenis in een tijd als de onze, waarin de natie, louter biologisch gezien, wordt vergoddelijkt, het leven der natie tot „openbaring Gods“ wordt geproclameerd en de nationalistische sentimenten vereenzelvigd worden met geloof.

Prachtig is de opzet van de studie, die Dr. de Fouw over dit onderwerp heeft geleverd. Dat hij geheel door zijn onderwerp werd gepakt is op iedere bladzijde te merken. En dat hij het beheerscht blijft wel uit de gemakkelijheid, waarmee hij de enorme stof ordende en comprimeerde binnen de al te nauwe grenzen van een goede 40 pagina's.

Zonder eenige (hier wel zeer verleidelijke) speculatie over zijn thema, gaat de Schrijver aanstonds tot de historische feiten.

Het Gereformeerde Protestantisme heeft zijn stempel diep in het nationale leven van ons volk gedrukt. Nederland werd in den tachtigjarigen oorlog een Gereformeerde, Calvinistische natie. Dat is een door alle historici erkend feit. En van dat feit gaat Dr. de Fouw uit.

Volgens Fruin heeft het Calvinisme den oorlog tegen Spanje gewonnen. Bakhuizen van den Brink erkent gul dat het Calvinisme de hoogste ontwikkelingsvorm is in het godsdienstig en staatkundig beginsel der zestiende eeuw. En Groen van Prinsterer (vooral door hem laat de Schrijver zich leiden) houdt niet op te verzekeren, dat de Republiek der Vereenigde Nederlanden het licht zag uit de Gereformeerde Kerk, dat het Evangelie Nederland niet alleen hervormd, maar ook gevormd heeft, dat ons Gemeenebest zijn ontstaan dankt „aan een kerkelijke partij“. „In het gevoelen omtrent een eigen Nationaliteit volhard ik. Nederland heeft er eene, wier bezit een uitstekend voorregt, en wier handhaving de beste waarborg onafhankelijkheid is. Nederland heeft eene uit het louterend vuur der godsdienstvervolgverrezen Nationaliteit. Een Christelijk-protestantsche Nationaliteit.... Dientengevolge heeft onze Natie eigen beginselen, ook van staatsrecht. Boven Duitschland, ook boven het Christelijk-protestantsche Pruisen, had Nederland een onberekenbaar voordeel. In het, uit Frankrijk en Zwitserland vooral, herwaarts overgebrachte Calvinisme. In Puriteinsche onwankelbaarheid en veerkracht lag het beginsel, niet enkel onzer kerkelijke Reformatie, maar ook der Formatie van ons Gemeenebest. Vandaar de exceptionele roeping van het Huis van Oranje, waarin zich het protectoraat en van vrijheid en van godsdienst vereenzelvigt. Van daar vrijheidszin, het sine qua non van een echt constitutioneel Gouvernement.

1) Voor Onderwijs en Opvoeding. Uitgaven van het Gereformeerd Schoolverband, No. 36. Het Nationaal karakter van het Christelijk Onderwijs door Dr. A. de Fouw Jan, Directeur der Geref. Kweekschool te Amsterdam. N.V. Dagblad en Drukkerij „De Standaard“, Amsterdam, 1938.

bij de volkskern nationaal“. (Ned. Ged. II, p. 29/30).

Dat Calvinistische Nederland riep van zelf een eigen school in het leven. In didactisch, in methodisch opzicht ongetwijfeld — vooral in de oogen der methodiek-maniakken onzer dagen — uiterst gebrekkig! Maar het was een school doorgeloeid van den geest van Calvin. „Deze in velerlei opzicht gebrekkige school — zoo schrijft Dr. de Fouw in zijn boeiende teekening ervan (p. 14) — was calvinistisch, derhalve nationaal“. De voornaamste stimulans tot dit nationaal onderwijs ging uit — natuurlijk — van de Gereformeerde Kerk (p. 17). In de binding van de onderwijzers aan de ware christelijke religie lag de waarborg en van het vrije en van het nationale karakter (p. 13). En in zijn principiële basis was ook, neen juist die school model van een waarlijk christelijke school, want uit „alle schoolordeningen der zeventiende eeuw sprak dezelfde geest: eerst de vrees des Heeren, daarna de „leekencultuur“ (p. 17/8).

Ja, de geest, de energie, vooral het geloof van Calvin maakte van die school een macht, zoo groot, als wij nauwelijks droomen kunnen. Uit die schoolhokken kwam een volk dat binnen niet zoo heel veel jaren vijftien uitgaven van Calvijn's Institutie kon absorbeeren; een volk dat van 1637—57 ver over de half miljoen statenbijbels kocht; statenbijbels, waarvan de groote uitgave met Kantteekeningen het voor dien tijd enorme bedrag van „27 gul. 't stuk“ kostte; een volk, waarvan Comrie later aan zijn tijdgenooten tot een exempel vertelt, dat het als huisboeken bezat de Institutie van Calvin en — horrible dictu in onzen tijd! — de Handelingen van de Dordtsche Synode.

Het waren scholen waarin een volk werd gevormd waarover buitenlanders in verbazing raakten. Laat het overdreven zijn, maar er werd toch maar geschreven dat bijna al wat Europa wist, van Nederlanders geleerd was, dat omstreeks 1600 de Hollanders het overig Europa twee eeuwen vooruit waren, dat, terwijl de meerderheid der Engelschen niet kon lezen, de Nederlanders een spel- en leesboek in de handen gaven van ieder kind.

Na de mooie schets over de oude calvinistische scholen bespreekt Dr. de Fouw uitvoerig de achttiende eeuw. Hij doet dat „omdat deze eeuw in de door onderwijzers gebruikte studieboeken doorgaans stiefkind is; omdat de achttiende eeuw in velerlei opzicht embryo is van de negentiende; omdat de liberale geest der negentiende eeuw geboren werd in de achttiende“ (p. 34).

Met zorgvuldig gekozen, prachtig typeerende citaten uit grootendeels onbekende bronnen laat hij den geest van die eeuw van afval proeven. Men voelt de ontbinding doorwerken in de eens zoo oersterke, kern-gezonde school. Pedant rationalisme en walgelijke zelfgenoegzaamheid en weede deugdvereering knagen aan den hartader der natie.

En voor het onderwijs worden richtlijnen gegeven als volgt: „om na den dood gelukkig te worden, daartoe wordt vereischt, dat men eenigszins geoefend zij in het geregeld denken en dat men waarlijk overtuigd is van het aanwezen eener eerste oneindig volmaakte Oorzaak!“

Het derde deel der brochure teekent in hoofd-trekken de wedergeboorte van de christelijk-nationale school. Dan rijzen de figuren van Groen en Kuyper hoog op. Groen — in hem is de Nederlandsche nationaliteit vleesch en bloed geworden. Hij is — naar het woord van Generaal Knoop — van top tot teen hollander. Hij is de man die alleen maar christelijk-nationaal denken en spreken en strijden kon. En dan Kuyper, die voor Groen's verbaasden blik diens strijd met onstuimig élan overnam en voortzette, die de duizenden onweersaanbaar meetrok, die — midden dertig jaar oud — redevoeringen hield in de Kamer, die nu nog 't bloed naar het hoofd jagen.

Het nationaal karakter der christelijke school historisch bezien — dat was de taak van den Schrijver.

Gelukkig liet hij het daar niet bij. Op de laatste bladzijden geeft hij kort, scherp en duidelijk, bijna in aphorismen, richtlijnen voor de Christelijke school vooral ten aanzien van haar nationale taak:

Geen opzettelijke nationale opvoeding.
Geen opzettelijke opvoeding tot eenheid des volks.
Geen opzettelijke opvoeding tot vaderlandsliefde.
Geen opvoeding tot Calvinistische persoonlijkheden: Wel opvoeding in het Christelijk geloof naar Calvinistische opvatting. (Men lette op de tegenstelling!)

Graag zou ik die bladzijden overschrijven. Ik kan niet. Alleen dit nog: „De 17de-eeuwsche helden werden niet op school opzettelijk gevormd tot nationaal-denkende, Calvinistische persoonlijkheid, te zeeheid of ontdekken en Colijn werd niet op school gevormd tot wat hij is geworden. Deze mannen gingen de wereld in met en door hun Calvinistisch beginsel, ze waren er niet heilig door, maar wel sterk als 't moest“ (p. 46).

Dit alles is zoo door en door Schriftuurlijk en daarom Calvinistisch.

Den geeft.
dat is
In h
de laa
oude,
natio
eener
ander
gewij
proces
nale
anders
binne
„De
welen
van ze
als toe
Heere
het geb
baren
aan den
behoud
einde o
Christe
dingslee
Naar
Nederla
Aldus
ling en
deugd g
Onget
vele on
psychol
van Dr
strijd vo
voortzet
ding.“
Dat zo
van Dr
christelij
H.

2) Groen
indheid, p
3) Daar
is moge ik
onderwijs
Het Reg
Aan G.
Narede z
Adelezen
deel II, p.
Over het
Vrijheid
de scheiding
De Twee
Studien
Wat dunt
Verder a
landsche Ge

U
EN

Dr H. d
waarom d
vijandig te
antwoord
zichte van
kleinburge
heid, durf
de gebrekl
in hun va
wat organi
Werkelij
lijk ernstig
schen, die
loeh niets
over de or
Wanneer z
noemt, den
nielende ar

De schrij
lisme“ geef
het socialis
hij, kan ook
men evenze
In de for
is Dr de V
Hij sprak
geest van k
kenmerken,
zeggen, kan
„Helaas“, g
„moet men
geaarde soc
ook maar a
blijkt te zij
Wat dat b
heel goed
spatificeren.)

1) Dr H. de
serie“.